

A közösség alapelve

„A közösségfejlesztés és a közösségszervezés célja a helyi közösséghez és a társadalomhoz tartozás elősegítése. A végső cél, hogy mindenki tartozzon valahová és valakikhez, közösségi és társadalmi beágyazottságban éljen, legyen esélye-lehetősége saját életfeltételeinek javítására és képes legyen a pozitív változásokra irányuló közös cselekvésben való részvételre...

Warren (1963) amerikai szociológus szerint a közösségnek öt funkciója van az életünkben: - A szocializáció, melyen keresztül a közösség bizonyos értékek olt tagjaiba, olyanokat, amelyek az adott kultúrában érvényesek. - A gazdasági boldogulás: a közösség biztosítja tagjainak a megélhetést. - A társadalmi részvétel. A közösségben biztosítja tagjai számára a társasági, társadalmi élet lehetőségét, a jogok és kötelességek gyakorlását. - A társadalmi kontroll is a közösség funkciója. A kontroll alapját a közösség értékei és normái jelentik, valamint a köz ügyei iránti elkötelezettség és felelősség. - A kölcsönös támogatás, s az ahhoz vezető együttműködés, mely folyamat segítségével a közösség tagjai megvalósítják azokat a feladatokat, amelyek túl nagyok, vagy túl sürgősek ahhoz, hogy egy egyedülálló személy kezelni tudja. E funkciót a szolidaritás funkciójának is szokták nevezni. „Bár mindegyikük fontos a lokalitás szempontjából, ezek nem feltétlenül olyan funkciók, amelyek felett a közösség kizárólagos felelősséggel vagy hatalommal bír. Épp ellenkezőleg: ahhoz, hogy a közösség e funkciókat közösségi szinten ellássa, a társadalmi szerveződésben szoros kötéseknek kell jelen lenniük a helyi alapú egységek, például vállalkozások, iskolai vezető testületek, önkéntes szervezetek és szociális rendszerek között, amelyek jócskán túlmutatnak az adott

közösség határain... Azt sem mondjuk ..., hogy ezeket a funkciókat nem láthatják el másfajta társadalmi rendszerek, például informális csoportok, formális szervezetek, vagy egész társadalmak. A közösségnek azonban az egyik fő jellemzője éppen az, hogy e funkciókat a lokalitás szintjén szervezi meg.” (Warren, 1963:10)

Közösség és funkcionalitás? A német közösségelmélet nagy teoretikusai, Herder, Schiller, Hegel és Tönnies szerint a közösség organikus képződmény, amelybe „mindenestül” beletartozik az egyén, míg a szerves, funkcionális társadalomhoz az egyén – főként a munkamegosztás következtében – csak „töredezett formában.” (Vercseg, 1993) Tisztában vagyunk azzal, hogy a közösség és a funkcionalitás egymás mellé helyezése felvet közösségelméleti problémákat. „A közösség (elvileg) az emberi élet teljességét befogadhatja és továbbadhatja, míg a társadalom erre (elvileg) nem (lehet) képes, egyszerűen nem erre hozták létre...” (Gergely, 2007: 39). Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a hagyományos közösségnek ne lettek volna funkciói és hogy a modern társadalomnak ne lehetnének szerves vonatkozásai. „Nem kétséges (azonban), hogy ha a közösség perspektívájában gondolkodunk, mely magában hordozza a magatartásszabályokat, normákat, értékeket, a kultúrát magát, akkor sokkal tágabb horizonthoz jutunk, mint ha eleve funkcionális szempontból vizsgálódunk, a való élet gyakorlati megvalósulási szintjein. Ám a funkcionalitás horizontján is megjelenhetnek, sőt, a közösségi beavatkozás esetében meg is kell jelenjenek normatív tartalmak, mert a beavatkozás nem kezelhető pusztán funkcionális és instrumentális⁴⁴ megközelítésben.” (Gergely, 2006: 11) A közösség funkciók szerinti megközelítése közvetlen módon nem tartalmazza a

közösség normatív jellegét, ám nem is zárja ki azt. Meglátásunk szerint a Warren által modellált valamennyi funkcióban fellelhető a normativitás. Az első, szocializációs funkció már eleve a közösség normativitásából indul ki, s a társadalmi kontroll főként épp a közösségi szocializáció 44 eszközjellegű, célirányos 34 középpontjában álló értékeknek a betartására irányul, de a hatalom kontrolljában is tetten érhető a társadalom igazságérzete. A közösségi részvétel demokratikus értéke és a szolidaritás erkölcsi értéke hasonlóan benne rejlik a közösségi funkciókban. Az gazdasági boldogulás megfogalmazásában a helyi részvételre (local participation) helyezi a hangsúlyt Warren, és a szolidaritás erkölcsi követelményét is felveti, amennyiben a közösség kötelességének és némiképp saját feladatának is érzi tagjai megélhetését, boldogulását. (Warren, 1963: 167)

Bár a lokalitás a folyamatosan mobilizálódó világ egyre sebezhetőbb koncepciójának tűnik, mégsem válik használhatatlanná a közösségfogalom szempontjából, hiszen az emberek mégiscsak ott cselekszenek, ahol aktuálisan éppen élnek, s bár cselekvésük hatása messze túlnyúlhat a lokalitás határain, azok hatnak a lokális életre is. „Számos más társadalmi funkció mellett az emberek lokális keretek között gyakorolják politika részvételüket” (uott). A magát megszervezni kezdő magyar közösségfejlesztésnek a '70-es évek közepén éppen az volt az egyik fő újdonsága, hogy felvetette a helyi, közösségi identitás kérdését és a centrális hatalom időszakában legalizálni próbálta a helyi (döntési) szintet, összekapcsolva azt a helyi cselekvéssel (részvétellel) és kontrollal. Komoly szakirodalma van a szomszédságok növekvő szerepének is a globalizáció korában (lásd például: Henderson and Thomas,

2001[1980]: 4).

Az is igaz persze, hogy a helyi közeg, amire cselekvésük vagy cselekvésük hiánya hatással van, nem húzható meg a lokális határon, mint ahogyan a helyi problémák mindegyike sem helyben keletkezik, hanem kívül a lokális világon – nemzetközi és országos trendek érvényesülése következtében. A mai ember éppen azzal a kihívással kerül szembe, hogy ismerje és értse az egészet meghatározó tendenciákat, hatásokat, folyamatokat önmaga vonatkozásában és képes is legyen cselekvően hatni az őt érintő folyamatokra. És éppen ehhez az eligazodáshoz és a nyomukban következő választáshoz szükségesek a közösség normatívan érvényesülő hatásai. „A szabad választás ... értékszemplélet hiányában értelmét veszíti... A választhatóság elvét a társadalmi normák, szabályok, keretek megléte tölti meg értelemmel. Éppen ez a normák iránti társadalmi szükséglet teszi hangsúlyossá a közösségek szerepét és szükségességét a modern társadalomban.” (Harkai, 2006: 28-29) A közösség „egységes fogalomként” (ti. falusi vagy városi szomszédságként) való értelmezését sokan idealizálnak tartják. „Létezik olyan feltételezés, miszerint a demokratikus konszenzus segítségével le lehet győzni a különbségeket, és össze lehet hozni a közösség különböző szegmenseit, hogy egységes frontot alkossanak a közösségi cselekvéshez... Egy újabb keletű, közösségről szóló kiadványban ... helyesen teszik fel a kérdést, „Ki az a mi?” ... Mások is elkezdtek megkérdőjelezni a közösségek természetéről és kívánalmairól általánosan elfogadott elképzeléseket – olyan elképzeléseket, melyek helyességét túlságosan is régen vesszük biztosra. Pontosabban, arra mutatnak rá, hogy a közösséget „lokalitásnak” tekintő egységesítő elképzelések

különösen a közösségen belüli konfliktusokat és hátrányos helyzetet becsülik alá. ... A korábbi elméletek sokszor figyelmen kívül hagyják a fennálló hatalmi struktúrákat – amelyekben bizonyos csoportok húznak hasznot a status quo-ból – és a közösségek társadalmi osztály, etnikai, nemi és szexuális hovatartozás, életkor, vallás és kulturális hagyomány szerinti rétegződését.” (Campfens, 2002[1997]) A lokalitás problematikájának fő szempontjait éppen csak felvetni tudjuk, s visszatérünk a funkcionális közösségértelmezésre, mely rámutat a közösség gyakorlati használhatóságának fő területeire, s a kellően nyitott elvi háttérrel rendelkező közösségfejlesztő pedig (aki nem pusztán technical assistance-nek – technikai segítségnyújtásnak – értelmezi a közösségfejlesztői szakmai beavatkozást), hozzásegítheti a cselekvőket a közösség normatív vonatkozásait is érvényesíteni. Ha beavatkozásra kerül sor, egy nagyobb, „magasabb egység” jön létre, amelyben a beavatkozó is benne van... (az ő) önkorlátozása eredményeképpen viszonylagos egyensúly alakul ki” hangzott el egy előadásban a „beavatkozó normatív fedezetéről” (Gergely, 2006: 10-11) E viszony kialakulásának középpontjában a közösségi fejlesztés áll, amelyben a „gondolkodj folyamatosan önmagadról és közösségedről, válassz (alternatívákból) és cselekedj, de tudd, hogy miért” fejlesztői attitűdnek kell érvényesülnie. Gergely szerint „... a beavatkozás egyik kritikus mércéje az, hogy mennyiben sikerül hozzájárulnia a megújulási képesség helyreállításához (...) Ez viszont igen magasra teszi a mércét, mert ez a beavatkozó erkölcsi minőségére, a beavatkozás normatív hitelére is utal” (uott.). Még egy fontos adalék, ugyancsak tőle: cselekvés közben a cselekvővel, a cselekvőkkel is „történik valami”, tehát a közösségfejlesztő is

változik, folytonosan meg kell újulnia. (uott) Kötetünk középpontjában egy nagyon gyakorlatias tevékenység áll, a közösségfejlesztés mint a közösségnek önmaga általi fejlesztése és mint szakmai beavatkozás. Ennek megvalósulásához folytonosan keresnünk kell azokat a gyakorlati kapcsolódási pontokat, amelyek megragadásával az emberek saját maguk is tehetnek sorsuk és környezetük jobbításáért, de keresnünk kell a szakmai beavatkozást legitimáló elméleti kereteket is, amelyek egyben keretét kínálják az önreflexiónak is. Warren már hivatkozott elmélete a funkcionális közösségről minden bizonnyal egyike a közösségfejlesztés számára használható elméleteknek.

A modern közösségiség lényegét a civil társadalom fogalma is kifejezi, mert szintetizálja a modern ember látszólag egymásnak ellentmondó két alapvető szükségletét: a valahová tartozás és a szabadság igényének egymásmellettségét. „Az embereknek kötődésre és választási lehetőségekre van szükségük ahhoz, hogy életlehetőségeiket a maguk teljességében élvezhessék... Ezek a kötődések az autonóm társulások variációit igénylik, amit civil társadalomnak nevezünk.” (Dahrendorf, 1997, idézi Mislivetz 1999a:178) A közjóért folytatott, lokális társadalmi csoportokban zajló közösségi cselekvés – a közösség tagjainak rendszeres kommunikációján, részvételén és az ezek nyomán kialakuló szolidaritáson keresztül – a részvételi demokrácia fő megnyilvánulási formája. A közösségek mellőzésének társadalmi kockázata, hogy még több elnyomott és perifériára szorult ember idegenedik el a társadalomtól. Ha a közösséget a közösségfejlesztés fő alapelveként, célértékének tekintjük, akkor olyan termékeny talajon állunk, amely kellően sokrétű ahhoz, hogy megadja a közösségépítő

tevékenységünkhöz szükséges komplexitást. E nélkül a komplexitás nélkül beavatkozásunk csak szimpla és rutinírozható technika maradna.”